

ASEKÄTKENTÄ RÄÄKKYLÄSSÄ

Jatkosodan päätyttyä eräät korkeassa asemassa olevat puolustusvoimien upseerit päätyivät maanlaajuiseen aseitten ja ammusten kätkentään. Tilanne syksyllä kansainvälisesti ja Suomessa oli kovin epäselvä, joten voitiin epäillä puna-armeijan mahdollista Suomen miehittämistä.

Asekätkentäorganisaation rungon muodosti suojeluskuntapiireihin sijoitetut toiset yleisesikuntaupseerit, joiden tehtäväksi tuli johtaa aseiden hajasijoitus /kätkentä. (Haastatteleman eversti Pekka Ripatti sanoo, että nykyisin pitää puhua hajasijoituksesta.) Pohjois-Karjalan sotilaspiirin esikunnan 2. yleisesikuntaupseeriksi määrättiin Mannerheim-ristin ritari majuri Yrjö Keinonen. Hän oli Ruskealassa syntynyt. Keinonen toimi myöhemmin puolustusvoimain komentajana.

Keinosen alaisuudessa Pohjois-Karjalan aseikätkentää hoiti Ossian Lavola. Hän oli 46 vuotias Pohjois-Karjalan sotilaspiirissä yli kymmenen vuotta erilaisissa tehtävissä palvelut kapteeni, joka toimi tuolloin sotilaspiirin huoltopäällikkönä. Hyvän henkilökohtaisen tuntemuksensa perusteella hän valitsi Pohjois-Karjalan piirisolun henkilöstön ja kuntasolun johtajat.

Minulla on oma lapsenkokemukseni aseikätkennästä synnyin kunnastani Polvijärveltä. Kesken oppitunnin koululuokkaani tuli kaksi miestä, jotka käskivät opettajamme ulos luokasta. Ikkunasta näimme kuinka opettajamme kahden miehen taluttamana vietiin koulutien varressa odottavaan henkilöautoon.

Polvijärveläinen kirjailija Seppo Lappalainen julkaisi vuonna 1964 romaanin ”Asekätkijät”. Luettuani nyt uudelleen Sepon romaanin, muistiini palasivat asiat, joista kuulin kotiseudullani lapsuudessani kerrottavan. Kirjassa esiintyivät aseikätkijöinä opettaja ja kylän isäntämiehiä. Tuomion aseikätkennästä kotikunnassani saivat opettaja ja maanviljelijä kirjailijan kotikylältä, aivan naapurista.

Kesällä 2002 järjestivät Rääkkylän yksityisessä oppikoulussa opiskelleet luokkakokouksen. Kävimme kunniakäynnillä kirkonkylän hautausmaalle haudatun ”asekätkijä” opettajamme haudalla. Puheessani haudalla muistelin myös tuota mieleeni jäänyttä dramaattista koulupäivää vuonna 1945.

Lavola valitsi aseikätkennän johtajaksi Rääkkylään isänmaalliseksi mieheksi tunnetun maanviljelijä Eljas Hirvosen, Kauppalan Eljaksen. Hirvosten sukuhistoriassa ”Ukko Elias ja Kauppalan kolme kunnallisneuvosta” kerrotaan asiasta mm. että Lavola tuli käymään Eljaksen luona, kertoi hankkeen nimen ja sanoi; ”Tässä pitäjässä homman hoidat sinä.” Vaihtoehtoja ei annettu. Eljaksen tehtävänä oli valita avukseen uskotut henkilöt. Hän kutsui tehtävää hoitamaan luotetuikseen osuusmeijerin ”Kone-Ukon” Antti Tolvasen ja kirkonpalvelija ”Suntion Jussin” Juho Hirvosen sekä serkkunsa Voiniemen Hovin isännän Reino Hirvosen.

Suntion-Jussi oli ehdottanut Kauppalan Eljakselle kätkentäpaikaksi kirkon kellaria, koska ”hän on ollut pitkään suntiona, eikä sinä aikana kukaan ole käynyt kirkkomme kellarissa”. Eljas kuitenkin halusi kätkölle syrjäisemmän sijoituspaikan. Keskusteltuaan serkkunsa Reinon kanssa asiasta, rahtasi hän avustajineen asearsenaalin Voiniemen kalamajan lattian alle Olkisaareen.

Kauppalan nykyinen isäntä Ville Hirvonen kertoo, että aseet ja ammuksot on tuotu Rääkkylän kirkolle ja laitettu välivarastoon tuohon tienvieressä olevaan hirsiseen riiheen (nykyisin punaiseksi maalattu rakennus) syksyllä 1944 ja ne ovat olleet siinä välivarastossa kunnes jäät on kantaneet viedä ne Olkisaareen. Eljas oli laittanut oveen säpin ja munalukon, jota oli kovasti ihmetelty. Eljas

oli perustellut toimenpidettään siten, että varkaat voivat mennä hakemaan riihessä säilytettäviä vilja- ja jauhosäkkejä, kun aika oli hieman epävakaa ja ruuastakin puutetta.

Olen kuullut myös toisen tarinan aseiden kuljettamisesta Rääkkylässä. Niemisläinen Jussi Mononen kertoi minulle joskus 1970-luvun alussa tarinoita sota-ajan ja sen jälkeisten vuosien elämästä Rääkkylässä. Hän kertoi mm, että heti rauhan solmimisen jälkeen Niemisen Hoviin tuotiin jostain aseita ja ammuksia, joita sitten lähdettiin kускаamaan hevosella. Hän kehui olleensa isänmaallinen mies ja hyvä sotilas. Hovin isäntä luotti häneen ja otti hevostmieheksi.

Sillä, millä keinoin aseet kuljetettiin Rääkkylään ja mitä aseita Jussi oli kuljettamassa, ei ole merkitystä muutoin kuin, että jos Jussi Monosen tarina minulle pitää paikkansa, kätchentä operaatioon on osallistunut muitakin tahoja kuin mitä käyttööni saamat asiakirjat ja Hirvosten suvun historiikit kertovat. Jälkeenpäin on selvinnyt, että aseita sodan päättyessä tuotiin Rääkkyläänkin myös muiden, kuin tuon ”virallisen hajasijoitusorganisaation” toimesta. Rintamalta palavat sotilaat toivat niitä omaan käyttöönsä ja myytäväksikin.

Kun aikanaan asekatkenta tuli ilmi ”Reino päivän pamauksen ” jälkeen Eljas ja Reino Hirvonen ottivat asekatkennän vastuulleen ja saivat siitä sota-oikeuden tuomion. Muita rääkkyläläisiä ei tiettävästi kuulusteltu, eikä tuomittu.

Varpasalon nuorisoseuralaiset (mukana oli 31 jäsentä) olivat olleet Olkisaassa viettämässä iltaa ja polttaneet nuotiota, jota he eivät pois lähtiessään ilmeisesti olleet kunnolla sammuttaneet. Nuotiosta palo oli levinnyt kuivaa sammalikkoa pitkin majan alla olleisiin ammuksiin, jotka olivat räjähdelleet. Pauke kuului Voiniemeen, josta menttiin saareen sammuttamaan tulipaloa ja viskomaan aseet järveen. Tämä tapahtui ilmeisesti Reinon päivänä heinäkuussa 1945. Hirvosten suvussa tapahtumaa alettiin kutsua ”Reinon päivän pamaukseksi.”

Kun aikanaan Rääkkylän asekatkenta tuli ilmi ”Reinon Päivän pamauksen” jälkeen Eljas Hirvonen joutui Valpon (valtiollisen poliisin) kuulusteluja varten pidätetyksi Joensuuhun kahdeksi päiväksi.

Olin vuosien varrella kuullut Kauppalan väeltä tarinaa Eljas isännän pidättämisestä. Nyt Ville isäntä kertoo, että hänelle on isä Osmo kertonut, että Eljas haettiin kahden miehen voimin kirkon edustalla olevalta pellolta kesken heinätoiden ja vietiin Valpon autolla Joensuuhun kuulusteltavaksi. Reinoa ei käyty kotoa, vaan hänelle annettiin puhelimella käsky tulla seuraavana aamuna Savonlinna-Joensuun laivalla kuulusteltavaksi. Autollahan tuolloin ei vielä saarille päästykään.

Eljas ymmärsi tilanteen ja mietti kuinka saisi yhteyden Reinoon sopiakseen, mitä he kertovat, ettei kertomukset mene ristiin. Ilmeisesti Eljasta ei oltu kuulusteltu pidättämispäivänä, vaan Valpolla oli tarkoitus odottaa Reinon saapumista.

Kuulustelijat lienevät olleen aika työllistettyjä kun koko kytkentävyöhyhti alkoi paljastua. Kahdelle vartijalleen Eljas on todennut illalla, kun ei ollut koko päivänä syönyt, että jos lähettäisiin Pielishoviin syömään. Ravintolassa ruokailu oli kiinnostanut kovasti vartijoita ja niinpä joukko suuntasi sinne. Lieneekö Eljas luvannut tarjota koko porukalle? Hän oli käynyt usein ennenkin siellä ja ravintolan hovimestari oli hänelle tuttava mies, joten Eljas oli pyytänyt päästä vartioineen kabinettiin, että miehet saisivat nauttia ravintolan antimista rauhassa, vaikka virantoimituksessa olivatkin. Eljas oli vinkannut hovimestarille, että näiden herrojen lasit tulee olla täynnä juomaa kokoajan.

Ilta oli kääntynyt aamuun ja lopulta uni tuli reilusti juoneiden vartijoiden silmään. Eljas oli poistunut kabinetista ja mennyt laivasatamassa olevien makasiinien taakse odottamaan. Reinon

tullessa aamulla laivasta, oli Eljas huikannut hänet makasiinin taakse. Sovittuaan mitä he kertovat kuulustelussa oli Eljas mennyt edeltä Valpon toimistoon ja Reino tullut myöhemmin. Kaikkein viimeksi oli saapuneet Eljaksen vartijat, jotka eivät olleet paljon huudelleet, että vanki oli karannut heidän nukkuessa Pielishovin kabinetissa.

Eljas ja Reino Hirvonen ottivat asekatkennän vastuulleen ja saivat siitä sota-oikeuden tuomion tammikuussa 1948. Eduskunta oli tammikuussa 1947 säätänyt taannehtivan lain, jolla asekatkennästä voitiin rangaista. Molemmat saivat ehdollista vankeutta kaksi kuukautta ja menettivät joksikin aikaa kansalaisluottamuksensa. Eljas oli Joensuussa pidätettynä kaksi päivää. Reino selvisi kuulusteluista yhdellä päivällä.

”Asekatkenta” opettajani sai kolmen kuukauden vankeustuomion ja oli pidätettynä kaksi viikkoa. Kirjailija Seppo Lappalaisen maanviljelijä naapuri sai kahden kuukauden tuomion ja oli pidätettynä kaksi päivää. Molemmat menettivät kansalaisluottamuksensa. ”Asekatkenta” opettajani oli sodan jälkeen keskeinen urheiluvaikuttaja Pohjois-Karjalassa ja Lappalaisen maanviljelijä naapuri vuosikymmenet kotikuntansa ja Pohjois-Karjalan keskeisiä päättäjiä. Elämän tehtävistään hän sai kunnallisneuvoksen arvonimen.

Eljas Hirvonen oli vuodesta 1936 – 1945 kunnallislautakunnan esimies ja muutoinkin kunnan keskeisiä päättäjiä yhdessä Eero Kankaanrinnan kanssa. Asekatkenta asiat vaikuttivat niin, että Eljaksen valtakausi Rääkkylässä päättyi. 1950-luvulla Eljas tuli uudelleen kunnallispolitiikkaan. Asekatkenta asiat eivät näytä vaikuttaneen hänen luottamustehtäviin kotikunnassa ja järjestöissä. Eljas sai kunnallisneuvoksen arvonimen vuonna 1966.

Väinö Gröhn, Osmo Hirvonen ja Antero Turunen luovuttavat Reino Hirvoselle asekatkenta-aitalin Voiniemessä 13.12.1992. Kuva: Rääkkylä-Seura.

Asekätkentämiesten kunniaa ryhdyttiin palauttamaan Neuvostoliiton hajottua. Reino Hirvonenkin sai asekätkentämitalin. Sen luovuttivat hänelle Voiniemessä 13.12.1992 Rääkkylän reservinupseerit, edustajinaan Väinö Gröhn, Osmo Hirvonen ja Antero Turunen. Mitalissa on teksti: ”SINUN PUOLESTA ELÄÄ JA KUOLLA” Lisäksi säilytyslaatikkoon on kirjoitettu mm. ”Asekätkentä v. 1944 oli varautumista pahimpaan. Toiminnan tuloksia on vaikea arvioida, mutta totuus tässäkin oli: Vara on viisautta, ei vahingon enne! Asekätkentä oli perinteinen ilmaus siitä, että Suomen kansa oli valmis toivottomassakin tilanteessa puolustamaan maataan. Ajat 1944-48 olivat kohtalon vuosia, ne olivat sitä koko kansallemme, mutta erityisesti asekätkennästä taannehtivan lain nojalla syytetyille. Nykyhistoria on melkein täysin jättänyt tuon vaiheen ja toiminnan pölyttymään. Tämä mitali on lyötetty pyyhkimään asekätkentä aiheettomasta unohduksen pölystä.”

Nuoruusvuosina alkanut metsästysharrastus jatkui tultuani Rääkkylään 1963. Sain heti metsästyskaveriekseni Säästöpankin johtaja Tapio Soinisen ja pyssysalolaisen Veikko Kuren. Ensimmäinen tutustumiseni Voiniemen Hoviin ja sen isäntäväkeen oli viikonvaihteen jänisjahti syksyllä 1963.

Veikko Kuren kanssa tarinoidessa tuli ensimmäisen kerran esille Rääkkylän asekätkentätapahtumat. Veikko kertoi, että kun hän oli kesällä 1945 saanut tietoonsa Olkisaareen tapahtuneesta kalamajan tulipalosta ja aseiden heittämisestä järveen, hän söuti Olkisaareen ja sukelteli saaren rannassa ja löysikin käyttökelpoisia aseita. Muutamia hän otti mukaansa, puhdisti, rasvasi ja kääri pakettiin. Kiipesi suureen kuuseen ja ripusti pakettinsa säilöön kuusen yläosaan. Kun metsäalueelle, jossa kätkö sijaitsi, tuli savotta Veikolle tuli kiire hakea ”pyssypaketti” kotiinsa säilöön. Joskus 1950-luvun lopulla hän metsästyskaverinsa Tapio Soinisen avustuksella sai hankituksi aseille kantoluvat. Nimismiehenä tuolloin toimi Olavi Asikainen. Yksi näistä Veikko Kuren sukeltamista aseista on edelleen Metsästysseura Salonkävijäin hirviporukan hirvenmetsästäjän aseena.

Todettakoon tässä vielä, että varpasalolaiselta metsästäjältä minäkin ostin sotilasaseesta valmistetun hirvikiväärin ensimmäiseksi aseekseni päästessäni syksyllä 1964 Metsästysseura Salokyttien hirviporukkaan. Liekö tuokin kivääri ollut niitä ”Olkisaaren” aseita ?

Ilkka Simanainen
helmikuussa 2014

Lähteet:

Matti Lukkari, Asekätkentä
Ukko-Elias ja Kauppalan kolme kunnallisneuvosta
Voiniemen historia
Seppo Lappalainen Asekätkijät
Henkilöhaastattelut Ilkka Hirvonen, Pentti T. Hirvonen
Ritva ja Ville Hirvonen, Unto Mononen, Pekka Ripatti
Omat kokemukset ja muistikuvat
Tarinat Rääkkylässä